

TIZENHÁROM FELJEGYZÉS
JUGOSZLÁV ABSZTRAKT FESTŐKRŐL
GYERTYAFÉNYNÉL

(Zombori Őszi Tárlat, 1962. november–december)

B. Szabó György

(1.)

A másodszori szembenézés óvatosan mérlegelő: a tűzijátékok fénye kialakulásában: a cerebrálitás szertartásosságában kimérttség, rutin és unalom, a rafináltan egybehordott festőiséget reprezentáló kellékek felvonultatásában leltározás lélektelensége; a művészet és művesség közötti feszültség ismétlődő rövidzarlata alkotói tehetetlenségre figyelmeztet. Sötétben a vászon szövését tapintja ki a gyertyaláng, de a gyér fény fel-fedezi a megmunkálás folyamatában támadt réseket, hézagokat is: a *részletek meglodttsága* nem kárpótol bennünket az *elveszett egészért*.

(2.)

Tündöklő festőiség, technológiai folyamatok alapos ismerete, tudós alkalmazása, bátor tágitása, strukturális anyagi szerkezet bőséges változatai, meglepő lehetőségei. Mindez itt van, jelen van; *korszzerű festői felkészültséget* egyetlen nemzedék sem sajátított el alaposabban, jobban, mint a mai. *Mégis*: valamit ez a festészet útközben feladott, megtagadott, elfelejtett.

(3.)

Az eszközök túlbecsülése a megjelenítést erőtlenné teszi: hideg, merev, megkövesedett lávaként fedi a festékréteg az élményt, a szándékot, reménytelenül.

A megkövesedett hamuréteg konfigurációinak játéka ötletes, izgató, nyugtalanító, de élettelen.

Szemfedő, noha *életet* takar.

(4.)

Az absztrakt kifejezés tisztaságát hiányoljuk. Asszociatív elemek, a figuratív tárgyaiasság kísértetjárása szüntelenül tart, s lassan megszokottá, otthonossá, nélkülözhetlenné lesz absztrakt festészetünkben. Üttörő kísérletnek látjuk már azt is, ami az absztrakt tökéletes félreértéséből támadt.

(5.)

Hangosan, gyakran általánosságokból kihallani véljük az elvont kifejezés kényszerűségét, s eszünkbe se jut, hogy látásunkkal és hallásunkkal van baj: é r z é k e n y s é g ű n k k e l.

(6.)

Asszociatív tárgyiasság a figuratív szerkezeti kiküszöbölésével — absztrakt festészetünk egyik árulkodó jegye. Félúton megálltunk.

(7.)

A *felemáság* is áhítja a rendszert: az anyagi szerkezet nonfiguratív megmunkálása, az asszociatív tárgyiasság feladása nélkül, felszabadítja a festőiséget, de megtagadva a szerkezetet önmagát fosztja meg a belső világ teljes kivetítésének és képben való beteljesedésének lehetőségeitől.

(8.)

A határozott, eltérő egyéni sajátos *jelrendszer* hiányát tapasztaljuk, amely logikájával és vizuális erejével, szervezethez és kötetlenségével, alkotót és alkotási folyamatot felfedve, szüntelenül jelzi egy immanens világ alakulását, mozgását, törvényszerűségeit, véletlenjeit. Egyetlen alkotásban ennek a belső világnak egyetemessége alkotójával és rendszerével, *megvalósulva*.

(9.)

A lehető legnehezebben járható utat kerülik meg a festők az *absztrakt ürügyn*: a részletek „felnagyítása”, az anyagszerűség érzékeltetésének számtalan és súlytalan és szintelen és szagtalan variálása az „eredetiség” jegyében, az absztrakt expresszionizmus temperamentumot „érezkeltető” dagályossága, az érzélem spirituális „elfödése” merevítéssel, tompítással, szürkítéssel, valóságfoszlányok „sejtetésével” monumentális tér „megszerkesztése”; ikonosztások ragyogó aranypora, néprajzi kellékek szinessége, tengerfenéki növényzet lombossága, kozmikus felvételek hideg ragyogása — mindez itt van, a képteremtés szándékával párosulva, de átlényegítés nélkül. Az erőfeszítés a külső világ befogására és nem a belső világ kivetítésére irányul.

Leltározás, *nem felfedezés*.

(10.)

Nem véletlenül egyesíti és kísérli meg összebékíteni a jugoszláv absztrakt festészet a szürrealizmust, expresszionizmust, mágikus realizmust, konstruktivizmust, szimbolizmust, tasizmust, s nem véletlenül hiúsul meg és szenved hajótörést minden ilyen szándék.

Az absztrakt nálunk az *avantgardista kísérletezésekkel* lett egyértelmű gyűjtőfogalom, jelezve a tárgyi kötöttségektől mentes kifejezést tartalomban és formában.

A differenciálódás folyamata megindult, de nem zárult le.

(11.)

Az *autentikus jugoszláv absztrakt festészet* megteremtése új minőségek felmutatása nélkül elképzelhetetlen.

(12.)

Az absztrakt művészet alkotói módszerét alkalmazni nem annyi, mint elsajátítani külsőségeit, a térszervezés és a felület-megmunkálás fortélyait és hétepcsétes titkait. Az eszközök parádés felvonultatása sem képes feledtetni intuíción és intellektus erőfeszítéseit.

A gazdagság gyakran elszegényedést jelent, erőtlenséget, az eszközök erejének tudatos összpontosítása és teljes kihasználása pedig nem mindig erőtlenséget bizonyít, hanem sokszor ellenkezőjét is. Mintha erről néha megfeledkeznénk.

(13.)

A jugoszláv absztrakt művészet jegyei az általános művészeti törekvések feltételei között és a korszerű művészet eredményeinek összegében sem nélkülözik a környezet tényezőinek jelenvalóságát. Avantgardista festészetünk differenciálatlansága egy állapotot rögzít, de ezzel a potenciális lehetőségek változatos skáláját is.

A jugoszláv autentikus absztrakt festészet valóráváltása nem programokon áll vagy bukik, nem is objektív tényezőkön múlik, hanem alkotó egyéniségek jelentkezésén vagy nem jelentkezésén. Nincs okunk türelmetlenségre, és semmi szükségünk arra, hogy önmagunkat áltatva befejezettnek nyilvánítsunk és önkényesen lezárjunk egy folyamatot a jugoszláv művészet korszerű „fejlődésében”, valami rendszerező pedantéria igényével, s annak nevében.